

ПРОСТОРОВА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ РОСЛИННОГО ПОКРИВУ БУРГУНСЬКОЇ БАЛКИ

Балка – ерозійна долина з покатами схилами, плоским днищем, постійним чи тимчасовим водотоком, або без нього.

Бургунська балка є балкою правого берега Дніпра, що розташована приблизно за 85 км від місця його переходу в Дніпровський лиман. Вона розташована в смузі типчаково-ковилових степів, в межах Бериславського району Херсонської області, за 50 км від м. Херсона на північний захід. Рослинність в балці дуже різноманітна завдяки тому, що тут має місце різка зміна умов середовища (в залежності від сторін світу, наявності постійного чи тимчасового водотоку, його сили та інших абіотичних чи біотичних факторів).

Основними лімітуючими факторами, що визначають тип рослинності в балці є ступінь зволоження та тип ґрунтового покриття або ж виходи на денну поверхню відслонень гірських порід.

Ступінь зволоження змінюється залежно від кута падіння сонячних променів (що в балці забезпечується зміною кута нахилу земної поверхні), а також від наявності та сили водного потоку, особливо на днищі балки. В основному ступінь зволоження зумовлює просторову диференціацію основних типів рослинності в балці, до яких належать:

- 1) водна рослинність (днище балки, в нижній затопленій частині);
- 2) болотна рослинність (днище в нижній частині балки, на сильно перезволожених ділянках по берегах водойм);
- 3) лучна рослинність (днище балки та нижня частина схилів);
- 4) чагарникова рослинність (днище балки, нижня частина схилів та круті схили північної експозиції);
- 5) рослинність схилів (степова рослинність);
- 6) плакорна рослинність (степова та синантропна рослинність рівнинних ділянок).

Характер ґрунтового покриття також значно впливає на рослинність: наприклад, це добре помітно на схилах в місцях виходу на денну поверхню гірських порід, зокрема вапнякових оголень. На вапнякових осипах помітно знижується роль характерних степових дернинних злаків (на найбільш крутих нестабільних схилах вони зникають повністю), натомість з'являється низка специфічних для даного екотопу видів [3].

Для детальнішої характеристики просторової диференціації рослинного покриття Бургунської балки, нами складений сумарний ботанічний профіль.

Плакорна рослинність навколо Бургунської балки дуже трансформована: по периметру балка оточена сегетальними угрупованнями сільськогосподарських угідь і рудеральними села Бургунка та господарських об'єктів біля нього. Лише невеликі прилеглі до балки слабкопохилі ділянки плато залишились не розораними, одна частина їх засаджена *Gleditsia triacanthos* L., *Pinus pallasiana* D. Don., *Ulmus pumila* L., а інша зазнає надмірного

випасу. На порушених ділянках звичайними є синантропні види, як: *Elytrigia repens* (L.) Nevski, *Artemisia austriaca* Jacq., *Ambrosia artemisifolia* L., *Ajuga chia* Schreb., *Reseda lutea* L. *Plantago lanceolata* L. та ін. Рослинність непорушених або мало порушених ділянок являє собою степову рослинність з помітним впливом випасання. Для таких ділянок характерні: *Euphorbia sequierana* Neck., *Festuca valesiaca* Gaudin, *Jurinea arachnoidea* Bunge, *Marrubium praecox* Janka, *Salvia nemorosa* L., *Seseli campestre* Bess., рідше трапляються *Galatella villosa* (L.) Rchb. f., *Koeleria cristata* (L.) Pers., *Salvia nutans* (L.) All., *Stipa capillata* L., тощо.

На схилах балки домінує степовий рослинний покрив, від найбільш ксерофітного на південних схилах, до ксеромезофітного на північних. Основу рослинного покриву тут складають рідкісні рослинні угруповання формацій *Stipeta capillatae*, *S. lessingiana*, *S. pulcherrimae*, *S. ucrainicae*, що включені до Зеленої книги України [2]. Домінують дерновинні злаки: види роду *Stipa* sp.div., що покладені в основу назв зазначених вище формацій, і також включені до Червоної книги України, а також *Festuca valesiaca* Gaudin, *Koeleria cristata* (L.) Pers., *Agropyron pectinatum* (M.Bieb.) P.Beauv. Степове різнотрав'я представлено переважно ксерофільними видами - *Iris pumila* L., *Dianthus pseudoarmeria* M.Bieb., *Phlomis pungens* Willd., *Potentilla semilaciniosa* Borb., V.Mey. & Scherb., *Tanacetum millefolium* (L.) Tzvelev, *Crocus reticulatus* Steven ex Adams, *Hyacinthella leucophaea* (K.Koch) Schur. В нижній частині схилів та в мікронизженнях на самих схилах трапляються дещо вологолюбніші види різнотрав'я – *Falcaria vulgaris* Bernh., *Medicago falcata* L., *Potentilla argentea* L., *Vinca herbacea* Waldst. & Kit Як вже зазначалось, в місцях кам'янистих вапнякових відслонень та осипищ центрична роль дернинних злаків різко зменшується, або ж вони не зустрічаються зовсім. З них найбільш розповсюджені *Festuca valesiaca* Gaudin та *Stipa capillata* L., а також характерний для даного екотопу вид *Koeleria brevis* Steven. Рослинний покрив таких ділянок розріджений, нерідко не перевищує 50 %. Домінує ксерофільне різнотрав'я - *Jurinea brachycephala* Klokov, *Centaurea marschalliana* Spreng., *Thymus x dimorphus* Klokov & Des.-Shost., *Teucrium polium* L., *Euphorbia pseudoglareosa* Klokov, *Onosma macrochaeta* Klokov & Dobrocz., *Pimpinella titanophylla* Woronow.

Чагарникова рослинність розповсюджена в основному по днищу балки, на нижній частині схилів, звідки вище піднімається по поперечним ярам, особливо на північному схилі. Часто утворює досить густі зарості. Рослинність даного типу представлена наступними видами: *Prunus stepposa* Kotov, *Crataegus monogina* Jacq., *Euonymus europaea* L., *Rosa* sp. div., *Pyrus communis* L., *Rhamnus cathartica* L., до яких домішуються адвентивні - *Elaeagnus angustifolia* L., *Ulmus pumila* L. Висота деяких дерев у заростях може сягати 15 метрів.

Лучні угруповання розвиваються в різних умовах: від ксеромезофітних до гідрофітних. Від впливу абіотичних факторів, а також від антропогенезу зони (головним чином кліматичних ґрунтово-гідрологічних умов) залежать видовий склад, будова лучних травостоїв та їх сезонна динаміка [1]. У Бургунській балці серед

лучної рослинності найбільш широко розповсюджені такі види: *Bromopsis inermis* (Leys.) Holub, *Carex praecox* Svhreb., *Elytrigia repens* (L.) Nevski, *Festuca rupicola* Heuff., *Poa angustifolia* L.

Болотна рослинність в балці представлена слабо, в основному по берегах затопленого днища балки. З типових видів цього типу рослинності зустрічаються: *Epilobium hirsutum* L., *Lythrum salicaria* L., *Mentha aquatica* L., *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud., *Typha angustifolia* L., *T. latifolia* L.

Нижня частина балки затоплена водами річки Дніпро. Очевидно завдяки сучасній природній трансгресії Чорного моря, відбувся підпор і підняття рівня води нижньої частини Дніпра, в результаті чого нижні частини балок перетворилися на дніпровські затоки. Трохи північніше, вище греблі Каховської ГЕС також спостерігається затоплення нижніх частин балок, однак в даному випадку це відбулося штучно, водами Каховського водосховища. Затоплену частину балки називають річкою Бургункою. Справжня водна рослинність тут представлена в основному такими видами: *Ceratophyllum demersum* L., *Elodea canadensis* Michx., *Hydrocharis morsus-ranae* L., *Lemna* sp. div., *Spirodella polyrrhiza* (L.) Schleid., тощо. В цілому, Бургунська балка характеризується значним різноманіттям просторово-географічних умов, що зумовлює значне багатство її флори та рослинності. Цьому сприяє також загалом слабкий рівень антропогенного перетворення природних комплексів. Подібна ситуація характерна для багатьох балок і тому в сучасних умовах вони виступають рефугіумом природного рослинного покриву в агроландшафтах півдня України.

Список літератури:

1. Григора І.М., Соломаха В.А. Рослинність України (еколого-ценотичний, флористичний та географічний нарис). К.: Фітосоціоцентр, 2005. – 452 с.
2. Зеленая книга Украинской ССР: Редкие, исчезающие и типичные, нуждающиеся в охране растительные сообщества / Под. общ. ред. Шеляга-Сосонко Ю.Р. - К.: Наук. думка, 1987. - 316 с.
3. Рослинність УРСР. Степи, кам'яністі відслонення, піски / Г.І. Білик, В.В. Осичнюк, В.С. Ткаченко та ін. – Київ: Наукова думка, 1973. – 428 с.
4. Mosyakin S.L., Fedoronchuk M.M. Vascular plants of Ukraine. A nomenclatural checklist. - Kyiv. – 1999. - 346 p.

